

CORNELIS DE BONT

Sinds zijn ontstaan heeft de Heemkundige en Historische Kring Gent” als kenteken de afbeelding van een der 4 exelen, anders gezegd de hechtsels die gedragen werden door de schalmeiers, de boden van de Gentse schepenen. Wie de auteur is van deze kunstwerken komt u te weten in onderstaand artikel-tje dat een 35-tal jaren geleden geschreven werd door Pierre Kluykens.

Vijf eeuwen geleden, op een mooie dag van 1469 of van 1470, ongeveer op het ogenblik dat de machtige hertog van Bourgondië, Karel de Stoute in het Hof ten Walle verbleef, er voor het eerst de kentekens van de Orde van de kouseband aantrok waarbij hij zich naar de woorden van een kroniekschrijver “ennemy capital du roy de France” verklaarde, arriveerde te Gent een jongeling van rond de twintig: Cornelis De Bont, afkomstig van het stadje Breda in Noord-Brabant, waar hij omstreeks 1450 als zoon van Martin De Bont werd geboren. Meer weten wij van zijn jeugd niet af. Zijn doel, zijn ambitie: in de nog rijke en weelderige hoofdstad van het graafschap Vlaanderen, goudsmid worden. In dit opzet zou hij ten volle slagen. Niet enkel bleef hij definitief te Gent gevestigd tot aan zijn dood in 1510, geraakte hij er goed aan de kost -hij werd er inderdaad eigenaar van twee huizen in de Lange Munt en een in de Hoogpoort-, maar hij bracht het herhaalde malen eerst tot waardeerder, dwz. keurder, en deken van de nering, werd goudsmid van Maximiliaan van Oostenrijk, van Maria van Bourgondië, van Filips de Schone en ongetwijfeld is hij de grootste kunstenaar in de edelsmeedkunst geworden die Vlaanderen in al de eeuwen die sindsdien verliepen, heeft geteld.

Dat is geen bewering die zo maar uit de lucht gegrepen is, het is ook van onzentwege geen uitroep van chauvinisme: wij bezitten immers -hetgeen zelden gebeurt voor de XVde eeuwse artiesten- nog enkele gewrochten van zijn hand die eenieder kunnen bewijzen hoe groot, hoe heerlijk zijn talent als graveerder en als goudsmid is geweest. Vier van deze kunstwerken kan men heden nog in ons Museum voor Oudheidkunde bewonderen, een vijfde in het Louvremuseum te Parijs.

U kent hem niet, zelfs niet bij naam? U zijt de enige niet en het is ook uw schuld niet want Gent heeft weinig gedaan om de naam van een van zijn meest verdienstelijke zonen aan de vergetelheid te ontrukken; meer zelfs, op zeker ogenblik, in 1895, stond het stadsbestuur op het punt twee van zijn werken te verkopen aan een buitenlands verzamelaar. Zij waren klein, zeer klein: 0,19 m hoog, 0,13 m breed en niettemin werd er onderhandeld voor een bedrag van een miljoen goudfrank!

Gelukkig bleven uiteindelijk deze kunstwerken, na een protest en moties van

kunstlievende middens, in de stad waar de geniale De Bont ze had gecreëerd.

Wie is hij geweest, wat heeft hij voortgebracht, zullen wij hier trachten te reconstruëren, aan de hand van posten en uittreksels van stadsrekeningen, jaarregisters en andere akten van 1470 tot 1510, die in de archieven bewaard zijn gebleven.

Van zijn privaat leven weten wij niet veel af, toch wel meer dan van de handel en wandel van iemand die vijf eeuwen geleden in onze stad heeft geleefd.

Hij was alhier in het huwelijk getreden met Lysbette Gheeraert, waarschijnlijk verwant met een Pieter Gheeraert die in 1468-1469 waardeerder werd van de nering van de goud- en zilversmeden. Zij schonk hem twee dochters die in 1510, bij het overlijden van hun vader, nog in leven waren: Jacquemine gehuwd met Gillis Quareele en Kathelijne gehuwd met Jacobus of Jan van Welle.

Cornelis De Bont werd na enkele jaren een welstellend poorter van Gent. In 1490 koopt hij het huis Ingelbrocht in de Lange Munt op de hoek (richting Groot Kanon) van het thans nog bestaande straatje dat naar de Leie afdaalt. Enkele jaren te voren, in 1468, was het nog een brouwerij, dus in elk geval een tamelijk belangrijke woonst: "Huus ende erve, wesende een brauwerije, gheheeten Ingelboorch". Later, in de XVIIe eeuw droeg het de naam "Het gulden scip", later nogmaals gewijzigd in "Hemelrijke", naam die er op het einde van de vorige eeuw, nog steeds aan gegeven werd.

Wij weten dat Cornelis De Bont zich insgelijks in de nering van de Merseniërs liet inschrijven. Op het eerste gezicht komt zulks nogal vreemd voor, echter niet wanneer men weet welke de weelde was van sommige kleren ten tijde van de Bourgondische hertogen: die klederen waren gestikt, geborduurd met goud en zilver, knoppen en gespen waren echte juwelen. Het is om in zijn woning een handel in dergelijke toebehoorten te kunnen openen dat De Bont zich in de nering van Merseniërs moest laten inschrijven.

Zes jaar naar de koop van het huis Inbelbroch, kocht onze kunstenaar, in 1496, een ander huis, "Den Drake" in dezelfde straat, op de hoek van de Breidelsteeg, terwijl hij verder nog eigenaar werd van een groot huis in de Hoogpoort dat tevens uitgaf in de Onderstraat.

Is hij in 1470 alleen naar Gent gekomen of verliet gans of een deel van de familie De Bont het Noord-Brabants stadje Breda? Wij zijn geneigd deze laatste veronderstelling te aanvaarden, want men treft inderdaad in die jaren twee broeders van Cornelis De Bont in onze stad aan; ook zij werden ingeschreven in de nering van de goud- en zilversmeden: Jan die in het huwelijk trad met Margareta De Keyseren en die op jeugdige leeftijd, omstreeks 1481, stierf, een zoon François, achterlatend die in de leer ging bij zijn oom Cornelis, en Pieter De Bont, die een zeer avontuurlijk bestaan leidde, die op zeker ogenblik in Zeeland wordt gesignaleerd, vervolgens te Brugge waar hij betrokken is in een

moordzaak: hij komt er tamelijk goedkoop van af, met een boetebedevaart naar Rome die hem zeker niet tot betere gevoelens brengt, want enkele tijd nadien wordt hij opnieuw aangehouden, te Gent, en in juli 1489 ter dood veroordeeld, “verwijst ten kethel”. In een ketel met ziedende olie ondergaat hij de afschuwelijke doodstraf voorbehouden aan de valsmunters.

Van hem is geen werk bekend, doch een passus uit de jaarregisters van 1489-1490, fole. 37, bevestigt ons zijn beroep: “Pieter De Bonte tandere tijden ghecommen es ter vryhede van de goudsmiden”.

Cornelis De Bont was een zeer actief mens. Hij nam geregeld deel aan jaarmarkten te Antwerpen waar hij o.a. een “stallekin” betrok in het klooster der Minderbroeders in de Wandelsteeghere, kraam dat vroeger door 2 andere Gentse goudsmiden werd betrokken: Pauwels Dullaert en Pieter van Noorthoute.

Cornelis vinden wij ook ingeschreven als lid van het vermaarde St.-Jorisgild, “Cornelis De Bonte, goudsmet, geboren van Breda van de Confrerie van de Heilige Amelbergo, broederschap van de goudsmiden in de kerk der Augustijnen.

Laten wij hem nu, in de mate van het mogelijke, op de voet volgen in zijn artistieke loopbaan en terloops ook een en ander zeggen over de goudsmiden die wij naar aanleiding van dit onderzoek zullen ontmoeten, want er is zeer weinig bekend over onze Gentse goudsmiden en er werd praktisch niets over hen geschreven.

Zijn artistieke carrière zet Cornelis De Bont te Gent in op 27 januari 1471 (1472 nieuwe stijl) wanneer hij op die dag opgenomen wordt in de nering van de gouden en zilversmeden, onder het decanaat van Jan Lannoit.

Van deze laatste goudsmid weten wij dat hij in 1468-1469 acht zilveren schalen aan de stad mocht leveren: “Item, ghecocht jeghen Janne de Lannoit, goudsmet, acht zelverin scalen, elck weghende een vlaemsche maerc”.

Twee jaar later deed het stadsbestuur hem andermaal ‘n belangrijke bestelling voor de prijzen die uitgedeeld werden aan de laureaten van de versieringswedstrijd naar aanleiding van een overwinning van koning Edward van Engeland: “Item ghecocht jeghens Janne de Lannoit, goudsmet, twee zelveren scalen ende drie croesen... die ghegheven ende ghepreseneert waren ten beveelese van scepene, achtervolghende den becondaghene bi eenen trompette achter de stede, van scoonst vierne ende esbattementene, ghedaen binnen deser vors. stede, de XIIe dagh van Wedemaent anno LXXI, ter causen van der victorie, die hoghe ende moghende de coninc Eduwaert van Inghelant ghehadt heeft”.

Eens officieel aanvaard in de nering, zette De Bont zich aan het werk en op 12 april 1473 mag hij in opdracht van de Gentse goudsmid Jan Everaert, lid van de familie die vijf goudsmiden in onze stad heeft geteld, een monstrans uitvoeren.

Het jaar daarop levert hij een prachtige zilveren ciborie aan de St. Martinuskerk te Kortrijk, “dienende ter solemniteit ende ten ommedraghene van den heleghe Sacrament”. Het aandeel van De Bont in dit kunstwerk werd hem 212 pond parisis betaald, terwijl ‘n andere Gentse goudsmid, Goesin van der Schuere, 158 pond par. ontving voor de “zes zilverin beeldkins staende onder den voet van den voorn, ciborie”. Beide delen die verguld werden, waren vervaardigd naar de tekening van de Mechelse beeldsnijder Antoon Uter Vonte.

Deze Goesin van der Schuere is ons niet helemaal onbekend. Wij vinden zijn spoor terug in 1481 naar aanleiding van de bouw van het neringshuis van de goudsmiden, de Samson, in de Hoogpoort, en in 1483-1484 wanneer hij een zegel vervaardigt voor de Halleheren van Gent: “Item betaelt Goesin vander Schuere, goudsmet, van eenen nieuwen selverin zeghele te makenen metter stede wapene, omme den halle heeren vander strijpten halle”.

Dat Cornelis De Bont zich onmiddellijk als kwaliteitsartiest mocht opdringen, kunnen wij uitmaken uit het feit dat hij reeds dat jaar zijn eerste leerknapp in dienst neemt, de genaamde Heynkin Sols, geboortig van Schotland, familie van de Gentse goudslager Jan de Vos: “Cornelis de Bont, goudsmet ende Jan de Vos, goudtslager ghesaemder haendt... Heynkin Sols Jans zone uut Scotland daer Jans Vos wijf nicht af es... te leerne tambacht van der goudsmiden”. In de registers van de nering wordt hij Tfoels genaamd: “Ontfaen van Heynkin Tfoels, leername van Cornelis den Bont, de twee maerc selvers, als leername”.

Van die leerknapp is er niet veel in huis gekomen, want hij bracht het nooit tot het vrij meesterschap in de nering, evenmin als De Bonts tweede leerjongen, Jehan Stekelin die in de jaarregisters 1476-1477 vermeld staat als zijnde in het atelier van De Bont opgenomen: “Cornelis de Bont in den naem van Jehan Stekelin fs Gillis als vrij leername in de neeringhe”.

Van 1472 tot 1479 mocht De Bont langzaam maar zeker zijn talent veropenbaren aan zijn confreres, aan het kunstminnend publiek en aan de overheden; want dan breekt plots voor hem de periode aan van belangrijke bestellingen, van eerbewijzen en van totale ontplooiing van een persoonlijkheid die zich op artistiek vlak als de sterkste van het land zou affirmeren: kloosters, stadsbestuur, hertogen zullen voortaan op hem beroep doen en hem hun vertrouwen schenken.

Wij zijn in onze vorige bijdrage aan ‘t puzzelen gegaan met de loopbaan van de vermaarde Gentse goudsmid Cornelis De Bont en toen wij klaar waren met alle beschikbare elementen en gegevens over zijn leven, moesten wij vaststellen dat het beeld zich wel enigszins begon af te tekenen, maar dat het ensemble toch nog heel wat leemten en kale plekken vertoonde, die wij dan vak voor vak zijn beginnen invullen met fragmenten uit zijn artistieke carrière.

Stukjes en schijfjes allerhande gehaald uit archieven en vergeten documenten

hebben ons toegelaten een gans gedeelte van de puzzel ineen te steken, nl. dat van zijn eerste jaren artistieke bedrijvigheid te Gent, van omstreeks 1470 tot 1479. Wij moeten thans het centraal gedeelte aanvullen waar wij reeds enkele schijfjes mochten plaatsen die allen wezen op een comfortabele welstand van De Bont die in die jaren eigendommen aankoopt, handel drijft, deelneemt aan jaarmarkten, hetgeen belangrijke bestellingen, opdrachten en uitvoeringen veronderstelt. Wij konden ze niet allen achterhalen, wel de meest opvallende, de gene met dewelke hij ontegensprekelijk het leadership over de Vlaamse gouden en zilversmeden verwierf.

Reeds in 1477 had hij de waaier van zijn kunde opengetrokken, wanneer hij voor Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië een reeks zegels en tegenzegels graveerde, opdracht die hem meteen op nationaal vlak in de kijker bracht en zijn prestige te Gent aanzienlijk verhoogde, temeer daar deze eer hem te beurt viel nadat hij pas sedert enkele jaren in de nering was opgenomen geworden.

Om toen reeds de aandacht op zijn rijk talent in de hoogste middens te hebben kunnen vestigen, moet De Bont in elk geval op dat ogenblik hebben kunnen bogen op een omvangrijke productie waarvan wij spijtig genoeg, na vijf eeuwen het spoor zijn kwijtgeraakt.

Deze nieuwe activiteit ten dienste van het Bourgondische Hof zal meer dan vier jaren duren. Enkele teksten dienaangaande zijn bewaard gebleven in de archieven van Rijsel, o.a. met betrekking tot een belangrijke opdracht in 1480: "A Corneille de Bont orfèvre, demourant à Gand la somme de trois cens quarante une livre quatorze sols si deniers dicte monnaie qui deue lui estait pour les causes et ainsi qu'il sensuit: Assavoir pour sept mars quatre onces cinq estrelins d'argent fin du poincon de la dicte vile de Gand... quil certifie et affirme avoir employez à faire le grand scel et contre scel de mondit sur la boiste y servant avec la garinture de la chainture.

Item pour quinze estrelins et demy dor de filet dont a esté faicte la chainnette à quoy pent la clef de la dicte boiste; Item pour une once six estrelins et demi d'or... qui ons esté employer en ung petit signal dor armoyé des armes de mondit seigneur... Item pour la fachon dudit scel, contrescel, signet, boiste garniture dicelle..."

Het jaar daarop een nieuwe bestelling: "pour avoir fait ung nouveau petit contrescel aux armes dicellui sur et madame la duchesse sa compaigne, à deux blasons avec ung chapeau d'archiduc pardessus..."

Op 6 juli 1481 wordt hij door het stadsbestuur van Gent uitbetaald voor de herstelling van de wapenstok van de koning der Moorkinderen: "Item betaalt Cornelis de Bonte goudsmet van de exele der stede toebehorende dat de coninc van den Kinderen dracht, te vermakene ende verguidene mids der stoffen daer toe verorbuet mids dat in der stede dienst te broken was."

Het zelfde jaar nog leverde Cornelis De Bont een zeer belangrijk kunstwerk aan de bisschop van Doornik, zoals blijkt uit een post dd. 7 december 1481 van de jaerregisters: “Cornelis de Bonte, zelvsermit... ghelevert Ferry de Cluyny cerdinael ende bischop van Doornicke... ene beelde van Onse Vrouwe insghelycx de bausche ende den voet van der zelve ymage... in welke bausche ende voet zijn zes parquetten gestofferet met cleynen ymaigen, te wetene an t'groot parquet vorren de Annunciatie van Onser vrouwe ende t'groot parquet achter distorie van de gheboorte ons heeren, te wetene ons Vrouw anbeddende tkint, twee inghelen en Joseph...”

De faam die Cornelis De Bont toen reeds te Gent en elders genoot, bracht er zijn medegezellen toe hem de post van tweede waarder of gzworene van de nering van de goud- en zilversmeden toe te vertrouwen; hij kreeg aldus vaste voet in de beugel van het gild en zou voortaan bijna elk jaar met een of andere vererende functie worden beloond om het prestige dat zijn oeuvre gans de nering verzekerde.

Nog immer in 1481, jaar dat zijn hoogtepunt inluidt, neemt hij een nieuwe leerling in dienst, Fransken de Brune, zoals blijkt uit het register van de goudsmeden 1481-1482, f. 29 v “Item Fransken de Brune als leercnaep met Cornelis de Bonte.”

Ook deze leerjongen van De Bont is spoorloos in de kunstwereld verdwenen en werd in elk geval nooit in de nering van de goud- en zilversmeden te Gent opgenomen. Het is niet uitgesloten dat hij verwant was met een of andere kunstenaar de Brune, naam die herhaaldelijk in de officiële akten voorkomt in de XVe en in de XVIe eeuw: Augustin de Brune die in 1484 deken werd van de schildersnering, Jacob de Brune die op 21 april 1522 in het schildersgild werd opgenomen, Joost de Brune, talentvolle schilder op het einde van de XVe eeuw, en Robrecht de Brune, beeldhouwer op wiens spoor men komt voor de jaren 1404 tot 1413, doch nergens is er sprake van de verdere artistieke loopbaan of van een of ander kunstgewrocht van de gewezen leerling van De Bont.

Op 4 juni 1482 ondertekende Cornelis De Bont een contract, waarbij hij zich verbond aan de Gentse stede vier exelen, zijnde draagtekens, te leveren, kunstwerken die vandaag nog bewaard zijn gebleven en nl. in ons Oudheidkundig Museum van de Byloke prijken. Zij hebben ook voor het nageslacht de bestendige roem en faam van de grote Gentse goudsmid verzekerd.

Een van de draagtekens verliet in 1956 het Museum om geëxposeerd te worden in de tentoonstelling Scaldis. Wij vinden het als volgt beschreven: “Hechtsel van de schalmeiers. Een van de vier kentekens gedragen door de boden van de Gentse schepenen.

De Maagd van Gent is gezeten op een troon; een leeuw legt zijn voorpoten op haar knieën; twee ridders houden het gordijn van het baldakijn open. Twee leeuwen onderaan, houden het wapen van Gent. Omlijsting van twijgen. Zilver,

verguld en geniëlleerd, 19 cm op 13 cm.”

Deze prachtige draagtekens van de “menestreels en pijpers” van de stad werden herhaaldelijk beschreven omdat zij op gebied van edelsmeedwerk ontegenzeggelijk de mooiste kunststukken zijn die ons te Gent uit deze XVe eeuwse periode ongeschonden bewaard zijn gebleven.

Deze beschrijvingen zijn nu eens sober, als in de catalogoog van de tentoonstelling Scaldis, dan weer lyrisch gezwollen als bij Frans De Potter bvb.: “De Maagd pronkt er in al den glans der liefvallige jeugd en der vorstelijke majesteit, streelende met beide handen den klimmende leeuw: bekoorlijk contrast van bevaligheid en macht, van jonkvrouwelijke zwakheid en heldhaftige bescherming”! Belangrijke documenten voor de iconografie van de Maagd van Gent, sprekende illustratie van de weelde van de stad die zich in die tijd voor hare boden dergelijke kunststukken kon veroorloven, zijn deze hechtsels tevens het mooiste bewijs van het talent van onze goud- en zilversmeden ten tijde van de Bourgondische hertogen. Zeer weinig van hun productie is ons, na de rampzalige Beeldenstorm die het vooral op het religieuze edelsmeedwerk had gemunt, overgebleven en het mag een geluk, indien niet een wonder heten, dat deze vier draagtekens, bijna vijf eeuwen geschiedenis hebben kunnen doorwaden zonder als slachtoffer van het vandalisme te vallen.

4 juni 1482 moet in het leven van Cornelis De Bont een heuglijke dag zijn geweest: de bestelling uitgaande van het stadsbestuur was belangrijk, kon hem een mooie stuiver opbrengen, zij was bovendien de consecratie van een talent dat toen reeds hoog boven dat zijn confreres uitstak: “Cornelis De Bont, filius Martins, goudsmet, kent dat hij in voorwaerden ghenomen heeft te levere ende makene jeghen onze heeren Schepenen van der Keure, in Ghend, metgaders beede de Deken en van der zelve stede, te weten: vier zilveren exelen, tstic weghende twee troysche maerken, alf vergult of meer, ende datte naer wutwysen van den beweerpe, datter de zelve Cornelis daer af overgegeven heeft, of betere updat hyt daerup bevinden can uit weercken, ende ditte ten behoef van den vier scalmeyders ende speellieden up ‘t Beelfroot. Daer vooren hij hebben sal de somme van dertich ponden grooten, up dwelke de voornoemde Cornelis kent ghereet ontfanen hebbende twintich ponden grooten, omme daermede, zelve te coopene; ende tsurplus draghende tien ponden grooten die te betalene ten daghe van der leveringhe; welverstaende updat zy meer waeghen tstic dan de voorseyde twee maerken, so belooft men hem dat te betalene ten zelve daghe zulk als tzelfer dan ghelden sal: al deuchdelyk alsoot behoort, ende emmer de leveringhe van dese te doene up de maniere voorscreven, also cortst naer alfoust, als Cornelis goedlix sal conen ende maghen”.

Werkten de middeleeuwse kunstenaars vlug of traag? Het is een vraag die wij ons reeds menigmaal hebben gesteld en hoe meer documenten wij gingen ontleden, des te vaster werd onze overtuiging dat zij verplicht waren hun bestel-

lingen in een minimum van tijd uit te voeren. Op het eerste gezicht lijkt een dergelijke bewering onverenigbaar met de zorg voor afwerking die de toenmalige artiesten aan de dag legden.

Bij nader onderzoek blijkt niettemin dat de overeenkomst met overheden, klooster, kerk of particulier slechts definitief werd afgesloten nadat de kunstenaar, -schilder, beeldhouwer of graveerder- een ontwerp had voorgelegd, een soort schets of maquette van het oeuvre. Het werk was aldus op dat ogenblik reeds opgevat, geconcipieerd, geestelijk en artistiek, en het was verder voor de kunstenaar nog enkel een probleem van uitvoering op bepaalde grootte met toevoeging van enkele kleine details.

Zulks is eveneens het geval geweest wanneer Cornelis De Bont zich op 4 juni 1482 tegenover de Gentse stadsmagistraat verbindt de vier exelen uit te voeren en te beëindigen omstreeks half augustus van hetzelfde jaar.

Bij het ingaan van de verbintenis had hij de opdrachtgevers een "beweerp" of ontwerp voorgelegd dat ten andere determinerend was voor de bestelling.

Desniettegenstaande moet De Bont hard en vlug hebben gewerkt om tijdig klaar te komen. Hij was natuurlijk niet gebonden door een veertig urenweek en eens aan het werk, zal hij wel niet veel rust hebben genomen, al zal hij, naar de toenmalige gebruiken inzake artistieke opdrachten, een deel van het werk aan zijn medewerkers en leerlingen hebben toevertrouwd.

Uit de stadsrekeningen blijkt dat De Bont tijdig klaar kwam met het werk, want op 11 september wordt hij uitbetaald door de stadskas; de 30 pond zijn er inmiddels, het gewicht groter zijnde, bijna 39 geworden! "Item betaelt ten beveelne van scepenen, Cornelis de Bonte, goudsmet, ter causen van vier zelve ren exelen, by hem ghemaect ter stede behouf, omme die te orbuerne den menestreels ende pypers van deser stede, ende die an hem den lesten voorsaten besteed waeren te makene, weghende acht marc, daer voren hy gehad zoude hebben metten fanchoene XXX ponden grooten: alzo dat blycen mach bij der wettelyker copy die daer af passeerde bij den voorseyden leste voorsaten, den vierden dach van wedemaend anno LXXXII: daerup hem aldoe betaelt was XX ponden grooten: ende de welke vier exelen ter date van deser leveringhen waeghen XII maerc, vier onchen troysch dats vier maerc vier onchen meer dan voorwaerde was, ende ditte over de vulle betalinghe metten fanchoene van dien, naer tverclaers van den acte ghescreven up de voorseyde copie XVIII 1, XIII s. gr."

De mooie scheden in gedreven leder die dienden tot het bergen van de draagtekens zijn heden nog bewaard in het Museum der Bijloke. Zij werden in 1473 vervaardigd door de Gentenaar Melchior Van den Abeele, waarvan ons geen enkel ander gewrocht is bewaard gebleven, doch te oordelen naar deze vier schrijnen, moet hij een zeer bekwaam vakman zijn geweest. Hun decor stelt de Maagd van Gent voor, met brede mantel, gezeten onder een baldakijn, tussen twee ridders.

Zij werden o.a. in de Wereldtentoonstelling van 1913 en in de Tentoonstelling de Gouden eeuw der grote steden, in 1958, geëxposeerd.

Het jaar daarop, in 1483 wordt De Bont eerste waardeerder in de nering, en neemt hij een nieuwe leerling, Hannekin (d.i. Jantje) De Bruu in dienst. Hij verbindt zich tegenover diens vader, de jongen “de neeringhe vanden goudsmede te leerne, den termijn van zes jaeren lanc”. Vader De Bruu zou een som betalen van zes pond, meer elk jaar 13 schellingen voor het onderhoud.

Luidens deze overeenkomst mocht de leerjongen voor de afloop van deze termijn niet gaan werken in den munt of bij een anderè meester. Deze laatste voorzorgmaatregel zal wel overbodig zijn geweest want van Hannekin De Bruu hebben wij nergens nog enig spoor teruggevonden, zodat hij zeker geen blijk van talent en vakmanschap zal hebben gegeven.

Twee jaar later, in 1485, neemt hij andermaal een leerling in dienst, de genaamde Adriaen Cayn die eveneens spoorloos in de nacht der tijden verdween.

In 1486 vervaardigde Cornelis De Bont, hoogstwaarschijnlijk voor de abt van Wijmeersche van de abdij van Baudelo, een zilveren chrismatorium, d.i. een doosje voor de Heilige Oliën. Het stuk is op de voetrand gedateerd en draagt het merkteken van De Bont: een hermelijnstaart (zinspeling op zijn naam) omschreven door een gotische kapitaalletter D.

Oorspronkelijk had hij enkel een hermelijnstaart als merkteken, dat hij dan in 1484 wijzigde door het teken met de letter D. te omgorden.

Het chrismatorium dat amper 19 cm. op 9,5 cm. groot is, heeft de vorm van een gotische kapel, het deksel bekroond met een torentje. Het draagt bovendien het blazoen van Willem van Wijmeersche. Frans De Potter meent ten onrechte dat het om het traditionele proefstuk van De Bont gaat.

Wel werd de goudsmid dat jaar gezworene en als dusdanig in de eed van de nering opgenomen.

Dit zeer mooi kunstwerk in de XIXe eeuw in de verzameling van de bekende Gentse graveerder Charles Onghena en na diens dood in de collectie van Baron A. de Rothschild die het vermaakte aan het Louvremuseum te Parijs waar het heden nog steeds wordt bewaard. Wij hadden de gelegenheid dit zeldzaam stuk, het enige dat met de vier draagtekens van Cornelis De Bont werd gered, te wonderen in de tentoonstelling Scaldis te Gent in 1956.

Het jaar nadat hij dat kunstwerk had geleverd, zag Cornelis De Bont zijn levenswens in vervulling gaan: zijn confreres verhieven hem tot de hoogste waardigheid in de nering; hij werd deken, ambt dat hij gedurende verschillende jaren tot eenieders voldoening zou waarnemen, nml. in 1487, 1488, 1494, 1495, 1496, 1497, 1499, 1500, 1501.

In 1489 vervaardigde hij een “schoene monstrance van den helegghen sacrament” voor het klooster van de Paters Augustijnen te Gent, monstrans die verguld werd

door een andere Gentse goudsmid, Stevin Moerslach, die wij vermeld vinden in 1481 in een akte betrekkelijk de bouw van het neringhuis "De Samson" in de Hoogpoort, en die in 1482 waardeerder en in 1483 gezworenen werd. Hij had een natuurlijke zoon, Dienskin, die eveneens in het ambacht der goudsmeden, in 1495, werd opgenomen.

Diezelfde Stevin Moerslach ontmoeten wij samen met Cornelis De Bont in een akte van 11 juni 1492. Zij treden er op als bestuursleden van de broederschap van de HH. Antonius en Rochus die aan de beeldhouwer Engelbrecht Crieck een altaar in de Sint-Niklaaskerk hadden besteld.

Het is andermaal Cornelis De Bont die, alleen dan, op 15 juli 1497, het saldo van het aan Crieck verschuldigd bedrag vereffent: "... kent ghehadt ende ontfaen thebbende van Cornelis De Bonte, de somme van XXV gulden te XL gr. tstyc, ter cause van de tafele van sinte Rochus staende in tsente Niclaus kercke".

Deze Engelbrecht Crieck of Cric, was een Gentse beeldhouwer die op 20 oktober 1489 in de nering van de schilders en beeldhouwers werd opgenomen. Hij was in het huwelijk getreden met de zuster van de vermaarde Gentse beeldhouwer Daneel Rutsaert, Margareta, die weduwe was van Gents grootste middeleeuwse beeldhouwer Willem Hughe en van Jan d'Ingelsche. Hij overleed begin 1504 een minderjarige zoon Geertkin achterlatend die wij twee jaar later in Berg-op-Zoom aantreffen.

Crieck is de auteur van het hierboven vermeld altaar dat later door de Beeldstormers werd verbrijzeld; hij vervaardigde ook in 1489 een processiekruis voor de Ekkergermerkerk.

In 1498 levert Cornelis De Bont samen met zijn medegezelsman Jan Bollaert de zilveren prijzen voor het grote landjuweel ingericht door het Sint-Jorisgild, het schoonste, het meest sompteuze van alle feesten en tornooien ooit door het oude schuttersgild ingericht. Duizenden schutters, ruiters, praalwagens defileerden in een tover van kleur voor Filips de Schone en zijn Hof. Antwerpen alleen reeds nam aan de stoet deel met 600 paarden, 100 wagens, 1.700 man. Een dergelijk schouwspel dat de weelde van het Bourgondisch tijdvak, 2 jaar voor de geboorte van Keizer Karel, een laatste maal in een vuurwerk van praal, van goud en zilver resumeerde, hadden de Gentenaren nooit bijgewoond.

Zeven weken lang duurden de spelen, aan dewelke schuttersgilden uit 34 Vlaamse en andere steden deelnamen.

Dat Cornelis De Bont door de stadsmagistraat werd verzocht z'n medewerking te verlenen en de zilveren prijzen te vervaardigen, bewijst nogmaals de faam die zijn talent hem in de hoogste middens had doen verwerven, want ditmaal was het een opdracht van uitzonderlijke betekenis voor dewelke de overheden bereid gevonden waren meer dan 300 pond uit te geven, d.i. meer dan een half miljoen van onze munt.

Het schietspel van 1498, het "Groot landjuweel" zoals men het is blijven noe-

men, was een hoogtepunt in de geschiedenis van de confreers van St.-Joris, maar het luidde ook de aanhef van de zwanenzang van het gild in, dat zich zo diep in de schulden had gestoken, dat het de fantastische uitgaven en kosten allerhande nooit meer volledig te boven kwam.

Voor Cornelis De Bont en zijn medegezel Jan Bollaert die de zilveren prijzen door de stad besteld, mochten leveren, was het integendeel de levenskans en wij zien De Bont ten andere het jaar daarop een nieuwe eigendom aankopen.

De rekeningen van dit schietspel zijn op het stedelijk archief bewaard gebleven en wij treffen er twee posten aan die betrekking hebben op deze prijzen:

“Item betaelt Cornelis Bonte en Jan Bollaert, goudsmeden, over de leveringhe van de zelve ende prijzen dienende int voorseide schietspel, belopende in zelve ende goude, zonder fantchon naer tverclaers van de rekeninghe ende ordonnancie van scepenen ter somme van IIc LIII lb. x s. j d. gr.

Item betaelt den bovenghenomde twee personen over fanchoen van de voornomde prijzen, naer tverclaers vande cedullen van de XXien in Hoymaent XXXI lb. XIX sc. I. j d. gr.”

Van Jan Bollaert (niet te verwarren met een andere Jan Bollaert die op het einde van de XVIe eeuw zijn naam schonk aan een vleugel van ons stadhuis, de zgh. “Bollaertscamer” is dit de enige gekende activiteit. Nochtans moet hij om naast De Bont te mogen optreden, een talentvolle goudsmid geweest zijn; wij weten trouwens dat hij 1491, 1494, 1496 en 1502 gezworene is geweest van de nering.

Het zelfde jaar 1498 treffen wij in het atelier van De Bont een Bruggeling als leerling aan, Hannekin Dominicle, waarover wij geen nadere gegevens kunnen verstrekken: “Cornelis Bonte bekent Janne de Peystere in den name ende als dekin van der neeringhe van den goudsmeden binnen deser stede ende ter zelve neeringhe behouf over ende in den name van Hannekin Dominicle fs Jans te Brugghe zijnen leercnape, twee marc zelve ende dit mids dat tzelve Hannekin vry leercnape inde voorn. neeringe ontfanghe es”.

In 1499 snijdt De Bont een nieuwe en laatste schijf decanaten aan, tot 1501, in zijn nering. Uit die periode zijn ons geen werken of opdrachten bekend, wat enkel wil beduiden dat hij voor het Gents stadsbestuur of openbare instanties of kerken in de stad geen bestellingen uitvoerde. Het gebeurt immers maar zelden dat een spoor is bewaard gebleven van leveringen aan particulieren.

Zulks is nochtans het geval voor een in goud gevat turkoois in 1503 door hem aan meester Cornelis Hueribloc, kanunnik te Rijsel geleverd.

Ongeveer op hetzelfde tijdstip wordt onze Gentenaar bezongen, naast de grootste Vlaamse meesters Hugo van der Goes, Dirk Bouts en Hans Memling door de kroniekschrijver Jehan Lemaire in diens “Couronne margaritiques” “Approchetoy, orfèvre du duc Charles, Gentil Gantois, Corneille très habile”.

Na Maximiliaan van Oostenrijk, na Maria van Bourgondië, kan ook Filips de Schone niet lang overschillig blijven voor het geniaal talent van de Gentse goudsmid. Hij bestelt hem in april 1504 een zilveren stopfles met lederen schrijn die hij gebruiken zou wanneer hij op jacht ging. Het feit wordt ons bevestigd door een betalingspost berustend in de Rekenkamer te Rijsel: "A Cornelis Bonte, orfèvre, demourant à Gand la somme de cinquante huit livres douze solz sic deniers dudit pris qui deue iui estoit pour ung petit flacon d'argen pesant IIII^m IIII° Xc que icellui seigneur avoit fait prendre et acheter de lui pour porter à sa selle quant il aloit à la chasse, au pris de vint neuf solz l'once, vault LII l. XVIII s. VI d.

Item pour la fachon de son mestier dudit flacon, par marchié è lui fait III l. XVI s. Et pour ung estuy de cuyr bouli pour mectre ledit flacon XVIII s., font ces trois parties ensemble ladite somme de LVIII l. XII s. VI d."

Groter eer dan een bestelling van Filips, kon toen een goudsmid of kunstenaar niet te beurt vallen.

Het is het laatste werk van de hand van de Gentse goudsmid en graveur dat ons bekend is gebleven.

Heeft hij nadien nog veel gewerkt en geproduceerd? Was hij, na een jachtig leven, een bestendige activiteit vroegtijdig versleten? Geen document dat het ons komt vertellen of ons op enig spoor kan brengen.

Dat hij een actief lid bleef van de Gentse nering weten wij echter wel, ook dat hij zijn Brabantse oorsprong, zijn geboortestad Breda en zijn aldaar nog gevestigde familieleden niet was vergeten.

In 1508 immers zien wij hem een laatste maal officieel optreden om zich borg te stellen, samen met zwager Filips Quareel, voor een familielid afkomstig van Breda, Claeys van Hulthem wanneer deze laatste zich op 11 augustus in de Gentse nering van de goud- en zilvermeden laat inschrijven.

Denkelijk heeft een zieke Cornelis De Bont deze neef of kozijn naar Gent laten overkomen in de hoop dat hij na zijn dood, het beroep en de zaak van Cornelis in de Lange Munt zou overnemen en voortzetten. Zo is inderdaad uitgevallen. Bij akte van 20 januari 1512 heeft Van Hulthem het huis en het atelier waar De Bont zijn mooiste gewrochten had gecreëerd het huis Ingelborch in de Lange Munt aangekocht om er op zijn beurt het beroep van goudsmid uit te oefenen. Hij werkte herhaaldelijk voor de St.-Martinuskerk van Ekkerghem en leverde er o.a. in 1529 twee kelken in verguld koper.

De naam van Hulthem prijkt roemvol in de annalen van de nering. Een Jan Van Hulthem werd er, van 1596 tot 1608, meermaals gezworene en een andere telg van de familie, Adriaan Van Hulthem was in de XVIe eeuw een van de meest imponerende figuren van het ambacht.

Eigenaardig is het wel dat het Gents stadsbestuur hem in 1559 opdracht gaf een draagteken voor de boden en schalmeiers te vervaardigen naar de vier bestaande exemplaren van Cornelis De Bont. Van Hulthem was toen deken van de ne-

ring. Het was het zesde exemplaar want enkele jaren tevoren, in 1552, hadden François Triest en Pieter Franck, steeds naar de oorspronkelijke werken van De Bont, het vijfde stuk vervaardigd dat qua kwaliteit ver beneden de meesterwerken van Cornelis lag.

Een andere Adriaan Van Hulthem, zoon van eerstgenoemde, komt herhaaldelijk voor als goudsmid. Het is derhalve moeilijk uit te maken wie, vader of zoon, bepaalde werken moeten toegekend worden; daar echter Adriaan die in 1559 het draagteken vervaardigde, toen reeds deken van de nering was, kan men veronderstellen dat hij op dat ogenblik van de jongste niet meer was, zodat hij onmogelijk auteur kan zijn van werken die na 1580 werden gecreëerd, o.a. van het mooi Voordraagkruis uit rotskristal en verguld zilver dat vermoedelijk door Adriaan, zoon in 1585-1586 werd vervaardigd. Het is ook de zoon die in 1599 door de Gentse stadsmagistraat, naar het voorbeeld van zijn oom Cornelis De Bont een Wapenrok voor de koning der Moorkinderen leverde, bekroond met de Maagd van Gent die met het rechterbeen ten gronde knielt en de Gentse leeuw omhelst. Dit stuk dat in ons Oudheidkundig Museum berust, is veel zwakker van factuur dan het oeuvre van De Bont. Het werd, zoals blijkt uit de stadsrekeningen Van Hulthem 9 pond 5 sch. gr. betaald, het zilver inbegrepen.

Deze van Van Hulthem had in 1578, op last van de St.-Pietersabdij, de vijf takken van een merkwaardig dubbel relikwieënkruis gegoten, waarvan de parels en diamanten enkele jaren later door de lichtgelovige abt De Temmerman aan de dictator Hembyse werd geschonken, in de hoop aldus de abdij van enige aanval van de Beeldstormers te redden.

Cornelis De Bont, Gents grootste goudsmid aller tijden, overleed in april 1510, kort vóór 17 van de maand. Zijn weduwe overleefde hem nog vele jaren, in elk geval was zij nog in leven in 1521 wanneer zij in de jaarregisters vermeld wordt als Lisbette Gheeraert weduwe van Cornelis De Bont.

Jaren en eeuwen gingen voorbij tot in 1895 de aandacht van het kunstminnend Gent opnieuw werd gevestigd op De Bont en op zijn meesterwerken die in de stedelijke verzamelingen berustten. Een schatrijke verzamelaar, een "miljardair" zoals de kranten toen schreven, bood een som van een miljoen goudfrank voor twee van de zilveren draagtekens van de schalmeiers.

Onmiddellijk gingen de poppen aan het dansen: aarzeling van het College, protest van de artistieke en culturele verenigingen, toekomstplannen door hen die reeds het vel van de beer hadden verkocht. "Met dat geld zal de stad dit of dat kunnen verrichten". Uiteindelijk waren er zoveel voorstellen dat het stadsbestuur schrik kreeg: liever niemand iets gunnen dan honderden misnoegden maken, en wijselijk trad de stad de wens van de kunstvrienden bij die aandrongen op een kordate weigering. Aldus werden de meesterwerken op het nipper-tje gered: zij hadden gedurende enkele weken veel bekijk, ook vanwege de

Gentenaren die ze anders nooit een blik hadden gegund. Toen vielen zij opnieuw in de vergetelheid en samen met hen, hun auteur, de geniale Cornelis De Bont die wij, vijf eeuwen na zijn aankomst in onze stad, opnieuw op het schild hebben willen verheffen.

Pierre KLUYSKENS

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 126

Op 13 Juni 1899 stelde Armand Heins in de rubriek "Burgerlijke gebouwen - Onderwijsstraat - XVIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Klein Landhuis gezegd "Groenen Walle"

Op St-Pieters-Aalst, nabij de spoorweg van Gent naar Kortrijk en in de richting van Zwijnaarde, niet ver van de spoorwegovergang op de weg die leidt naar dit dorp, ziet men de schilderachtige gebouwen van een klein landhuis dat voorkomt op een plan in vogelvlucht van Gent en zijn omstreken, in 1619 gemaakt door Jacques Horenbault, en de naam draagt "Groenen Walle".

Een aardeweg die vertrekt van de Onderwijsstraat komt uit op de grote hof van een hoeve, omringd door gedeeltelijk oude gebouwen, nl. stallingen en de woonst van de landbouwer. Daarnaast is er een kleine laan die over een brug met twee bogen, in steen en in baksteen, leidt naar het landhuis.

De omheiningsgracht, waar de brug over ligt, is droog sedert de waterwinningswerken in deze wijk, en overwoekerd door onkruid. Hij loopt langs drie zijden van het tuintje van het adellijk landhuis. Een kleine schoormuur omringd het tuintje langs twee kanten. Hij wordt doorsneden door twee trappen met zes treden die leiden naar een smalle ophoping tussen de tuin en de gracht.

De voornaamste gevel, naar het Oosten gericht, waarvan onze schets de silhouet geeft, heeft zeven vensters en een gewelfde deur waarboven zich een nis met een afdak bevindt met een beeld van de Maagd die het kind Jezus draagt.

De kroonlijst wordt ondersteund door gemouleeerde houten consoles; vier dakvensters worden bekroond door een mooie centrale schouw van een delicaat profiel, aan de uiteinden van de nok, grote bollen geplaatst op een pin.

Eveneens in het midden en tegen het gebouw naar de tuin toe, in een gebogen uitsteeksel en beschermd door een klein dak, bevindt zich een stenen spiraalvormige trap die een torentje vormt.

Aan iedere zijde van het gebouw zijn er bijgebouwen die een belang vertonen,